

Сергій Копилов

Боровець І. Нова історія країн Європи та Америки 1870-1918 рр. міжнародні відносини. практикум: навчальний посібник для студентів історичних факультетів та факультетів міжнародних відносин ВНЗ / І. Боровець. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2014. – 264 с.

Сучасна українська дидактика вищої школи все більше уваги приділяє розробці методики самостійного опрацювання студентами джерельного матеріалу. Зважаючи на це, видання спеціального навчального посібника-практикума, безперечно, сприятиме подальшому організаційному та методичному удосконаленню навчального процесу на семінарських заняттях у вітчизняних вузах. З огляду на те, що курс «Нова історія країн Європи та Америки», наскільки нам відомо, досі не був представлений подібною розробкою, навчальний посібник І.І. Боровця набуває неабиякої актуальності.

Вже обкладинка книги, оформлена з використанням карикатур на важливі дипломатичні події останньої третини XIX – на початку XX ст., зацікавляє потенційного читача й спонукає його до ознайомлення з текстом.

Структура посібника побудована за проблемно-хронологічним принципом та складається з 12 тем, у межах яких розглядається 4-7 вузлових питань. Хронологічно поданий матеріал охоплює період 70-х рр. XIX – 1918 рр. тобто час визрівання передумов та перебігу Першої світової війни, що, зважаючи на сучасну ситуацію на міжнародній арені, є вельми важливим для усвідомлення студентами закономірностей та історичних паралелей тогочасних міжнародних відносин з актуальними зовнішньополітичними перипетіями світового розвитку.

Згідно вимог кредитно-модульної системи теми поділено на три блоки – модулі, що відображають відповідно міжнародну ситуацію у Західній Європі, Америці та колоніальну політику провідних держав; ситуацію довкола Східного питання у Південній та Південно-Східній Європі; складання військово-політичних блоків провідних держав та дипломатична боротьба у 1914-1918 рр.

Зміст використаних у практикумі документів розкриває погляди та оцінки різних діячів, що представляють тогочасні провідні країни світу, а відтак студенти мають можливість провести паралелі, компаративний аналіз та сформулювати най-

більш об'єктивні оцінки щодо тієї чи іншої проблеми. Цілком виправданим є звернення особливої уваги на мемуарні джерела, адже у них міститься інформація про маловідомі аспекти міжнародних подій, подається мотивація та обґрунтування вчинків політичних діячів та дипломатів. Викликає схвалення активне залучення текстів художньої літератури на історичну тематику. Насиченість сюжетів, «жива» мова історичних діячів та дипломатів як емоційний фактор стимулюють пізнавальну діяльність, активізують мимовільну увагу та пам'ять студентів.

Позитивним моментом є також те, що у посібнику подаються джерельні матеріали, які досі не перекладалися з російської на українську мову. Важливо наголосити, що при висвітленні окремих питань, наприклад, венесуельських криз, критського питання наприкінці XIX – на початку XX ст., І. Боровець використав англомовні матеріали тогочасної преси. При цьому, тексти деяких дипломатичних документів (формулювання доктрини Олні, послання Т. Рузвельта) подані в українському перекладі вперше.

Показово, що автор подає джерельні матеріали у комплексному підході, тобто з врахуванням позиції та інтересів якомога ширшого, наскільки це дозволили доступні тексти документів, кола зацікавлених держав. Найбільша кількість матеріалів стосується зовнішньої політики Росії, Німеччини, Великої Британії, Франції. Великий інтерес викликає тема №11, присвячена алгоритму виникнення світового конфлікту у липні-серпні 1914 р., адже саме дана проблема викликає найбільші дискусії у сучасній вітчизняній та зарубіжній історіографії. Не менш актуальним для сьогодення є простеження зовнішньополітичних маневрів різних держав під час Першої світової війни, ролі та місця США на тогочасній міжнародній арені (тема №12).

Відзначаємо належний науковий та методичний рівень посібника. До навчального курсу загалом, а також додатково до кожної теми автор зібрав перелік рекомендованої літератури, яка слугуватиме для студентів орієнтиром для ознайомлення з інтерпретаціями тогочасних зовнішньополітичних перипетій у радянській, сучасній українській та зарубіжній історіографії. Це, знову ж таки, дасть можливість для порівняння студентами їх оцінок з джерельною інформацією. Текстам матеріалів до кожного питання передують коротка методична рекомендація щодо роботи з документами.

Автором здійснена значна узагальнююча робота по систематизації різнопланових матеріалів у струнку логічну побудову викладу конкретного змісту. Своєчасність задуму, гостра необхідність подібного видання засвідчує, що пропонуваній посібник-практикум буде важливим внеском автора у розвиток сучасної вітчизняної історичної дидактики вищої школи.

На наш погляд, до вказаного посібника доцільно було б додати хронологічну таблицю та короткий словник основних дипломатичних термінів. Було б чудово, якби у змісті збірника більше уваги було приділено критеріям оцінювання знань студентів на семінарських заняттях. При підготовці наступних видань посібника його змістове наповнення слід розширити за рахунок авторських методичних рекомендацій до кожного питання семінару, що значно полегшить роботу студентів з джерельними матеріалами, конкретизують їхнє завдання та озвучить вимоги викладача до них.

Зрештою, незважаючи на висловлені побажання, навчальний посібник-практикум, підготовлений І. Боровцем, відповідає науковим та методичним вимогам, що ставляться до такого типу видань. Він сприятиме більш поглибленому пізнанню системи міжнародних відносин останньої третини ХІХ – початку ХХ ст., а тому цілком заслуговує на увагу викладачів та студентів.

Отримано: 03.09.2015 р.

Руслан Постоловський

Газін В.П. Новітня історія країн Європи та Америки на початку ХХІ ст. / В.П. Газін, С.А. Копилов. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2015. – 284 с.

Навчальний посібник Газіна В.П., Копилова С.А. виданий у 2015 році є органічним продовженням опубліковано-го в 2004 році у київському видавництві «Либідь» посібника з новітньої історії країн Європи та Америки періоду 1945-2002 років, який добре прижився на полиці навчальних книг студентів-істориків та вчителів шкіл, фахових викладачів вузів. У книзі повністю витримано продовження тем, дотримана їх спадковість. Відмінність лише в тому, що ній подана історія-продовження не країн тільки старих, але й нових проблем, проблем початку ХХІ ст. Автори прагнули не тільки подати історію цього часу, але й проаналізувати ті нові явища (очікувані і не очікувані), які появились на початку нового ХХІ ст. Крім історії окремих країн Заходу та Америки, тут подано специфіку й характерні особливості та тенденції розвитку світу після ХХ ст. У цьому сенсі в посібнику, зокрема в розділі першому, слід звернути особливу увагу на тему «Світ на початку ХХІ ст.» Тут слушно і аргументовано підкреслено посилення демократизації сучасного світу після краху комуністичної системи і поразки Радянського Союзу в холодній війні, що значною мірою визначило і його крах як держави штучної, що могла існувати тільки на насильстві й диктаторстві командно-адміністративної системи. Там же дано коротку характеристику економічного роз-